

Betreft: brief inzake commissiedebat Stichting, sturing en toezicht in het funderend onderwijs

Geachte leden van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Op 14 oktober debatteert u over stichting, sturing en toezicht in het funderend onderwijs. Dat lijken misschien technische onderwerpen, want het gaat over opheffingsnormen, vrijstellingen, wetsevaluaties en toezicht. Maar achter elk van die onderwerpen zit een verhaal van ouders en kinderen. Zij krijgen te maken met de praktijk achter deze beleidsdiscussies. En die hebben vaak grote gevolgen voor gezinnen.

Het gaat om de vraag of de school in de wijk of het dorp blijft bestaan. Of ouders nog een school kunnen kiezen die bij hun kind en hun opvoeding past. En of de inspectie regelmatig meekijkt of het onderwijs op school goed genoeg is. En het gaat ook om de vraag of ouders kunnen vertrouwen op een overheid die niet tijdens het spel zomaar de regels verandert. In deze brief willen wij u meenemen in de praktijk achter beleid. Beleid dat in zichzelf niet verkeerd klinkt, maar wel grote gevolgen heeft voor gezinnen.

1. Sluiting van 500 scholen: tienduizenden kinderen op zoek naar een nieuwe school

De staatssecretaris wil de regels aanpassen die bepalen wanneer een basisschool mag blijven bestaan. Voor ongeveer 500 van de 6.000 basisscholen betekent dit dat zij moeten sluiten. Naar onze schatting moeten zo'n 50.000 kinderen hierdoor komende tijd gedwongen van school wisselen.¹ Wij erkennen dat het goed is om na te denken over hoe mensen en middelen over scholen worden verdeeld. Maar een ingreep van bovenaf van deze omvang vraagt grote zorgvuldigheid. Er is niet nagedacht over wat er gebeurt met de kinderen die het raakt, en binnen welke termijn. Ouders, kinderen en leraren hebben er recht op te weten of de school van hun kind blijft bestaan, en wanneer zij dat horen. Het beeld dat dit vooral over de grote steden gaat, klopt niet. De maatregel raakt gemeenten in het hele land.

We maken ons zorgen over wat er gebeurt zodra bekend wordt dat een school moet sluiten. We weten uit de praktijk dat er dan van alles in beweging komt. Nieuwe ouders kiezen een andere school. Leraren zoeken een vaste plek elders, al dan niet in het onderwijs. De school krimpt steeds verder, groepen worden samengevoegd en de kinderen die blijven zitten op een school die langzaam leegloopt. Dat gebeurt dan niet bij één school, maar mogelijk bij honderden scholen tegelijk.

Voor een kind betekent sluiting afscheid van de juf of meester, van vriendjes en van een vertrouwd gebouw. Voor ouders betekent het een nieuwe school zoeken, soms verder weg, met een andere route en andere tijden. Voor gezinnen met meerdere kinderen, of met een kind dat extra ondersteuning nodig heeft, is dat geen kleinigheid. Voor veel kinderen is een kleinere, overzichtelijke school juist de reden dat het goed gaat.

De staatssecretaris wil een 'te kleine' school wel laten bestaan als de volgende school meer dan 3 kilometer verderop ligt. Die afstand wordt dan hemelsbreed gemeten. Maar een kind fietst niet hemelsbreed. Een spoorlijn, een kanaal of een drukke weg maakt de route al snel een stuk langer. Voor de laatste openbare school in een gemeente wordt de afstand om die reden wel over de weg gemeten. Het is ons niet duidelijk waarom dit hier niet zou gelden.

De opheffingsnorm wordt bepaald per gemeente en is daarom behoorlijk grof. Zeker in fusiegemeenten zijn er gebieden waar de opheffingsnorm veel hoger is dan passend zou zijn bij een bepaalde wijk of dorp. We maken ons zorgen over effecten van deze algemene wijziging op de specifieke situatie in een gemeente. Hoe zorgen we ervoor dat er geen ongelukken gebeuren met dergelijke algemene

¹ Uitgaande van gemiddeld 100 kinderen per geraakte school

beleidsvoornemens die grote gevolgen hebben in de praktijk? We willen dat er snel duidelijkheid komt over deze plannen en wat ze betekenen voor wie.

2. Thuisonderwijs: ouders hielden zich aan de wet, nu veranderen de spelregels

In Nederland krijgen een paar duizend kinderen thuis les in plaats van op school. Hun ouders maken daarvoor gebruik van de vrijstelling 5 onder b die al jaren in de Leerplichtwet staat. Hebben ouders bedenkingen tegen de richting van het onderwijs *op alle scholen binnen redelijke afstand* van hun woning, dan hoeft hun kind niet op een school te worden ingeschreven. Ouders hebben binnen de wet gebruik gemaakt van deze mogelijkheid. Wie zich aan de wet houdt, moet erop kunnen vertrouwen dat die niet van de een op de andere dag verandert. Zeker als het om kinderen gaat. Toch is dat precies wat er nu gebeurt.

De regels veranderen, maar niet via de politiek

De spelregels veranderen nu niet door een politiek besluit, maar via de rechter en het Openbaar Ministerie. Op 21 april 2026 oordeelde de Hoge Raad dat bezwaren tegen de openbare school binnen redelijke afstand vrijwel nooit meer volstaan. Veel ouders die thuisonderwijs geven kregen daarom deze zomer een brief van hun gemeente dat hun kinderen dit of volgend schooljaar alsnog naar school moeten. De wet is niet veranderd. Toch bestaat de vrijstelling zoals deze ouders die kenden in de praktijk niet meer.

Of je nu voor- of tegenstander van thuisonderwijs bent, deze kinderen verdienen dat er zorgvuldig gehandeld wordt. Daarvoor is een politiek debat, een duidelijke beleidskeuze en een wetswijziging nodig. Hierbij hoort ook aandacht te zijn voor een eventuele overgang van thuisonderwijs naar school of het reguleren van thuisonderwijs. Voor veel gezinnen is dit een zeer ingrijpende situatie die veel onzekerheid met zich meebrengt. Zij verdienen een overheid die daar oog voor heeft en daar ook naar handelt.

3. Wet meer ruimte voor nieuwe scholen: keuzevrijheid en stichtingsrecht

Ouders hebben in Nederland een grondwettelijk recht om een nieuwe school te stichten. Dit betekent dat wanneer voldoende ouders behoefte hebben aan een nieuwe school die aansluit bij hun overtuiging of pedagogische visie, er de mogelijkheid is er een te starten. Dit zorgt voor vernieuwing in het onderwijsaanbod en voor keuzevrijheid van ouders. De wet MRvNS is de invulling die de wetgever geeft aan dit grondwettelijke recht. De evaluatie van de wet laat zien dat het stichten van een school in de praktijk een moeilijk traject is. Huisvesting komt niet op tijd of niet zoals afgesproken rond. De startbekostiging is te laag, zeker voor wie niet vanuit een bestaand bestuur werkt. En de belangstellingsmeting kent drempels: de meetperiode valt grotendeels in de zomervakantie en ouders moeten DigiD gebruiken. Deze knelpunten zijn een reden om de uitvoering te verbeteren, maar niet om het recht van ouders op het stichten van een school in te perken. De staatssecretaris heeft een bredere verkenning aangekondigd naar meer grip op het aantal nieuwe scholen.² We willen hierbij benadrukken dat de vrijheid van onderwijs en daarmee van het stichten van een school gegarandeerd moet blijven.

4. Regeldruk: niet het aantal regels is het probleem, maar de vaagheid ervan

Het probleem is niet zozeer dat er te veel regels zijn. Het probleem is dat ze zo vaag zijn dat iedere school ze anders kan uitleggen, en scholen zich daardoor veel te veel werk op de hals halen.

In het onderwijs wordt wet- en regelgeving vaak zeer algemeen geformuleerd, met veel ruimte voor eigen invulling door het schoolbestuur. Het gevolg is veel onduidelijkheid, en daarmee discussies over de invulling ervan. Maar ook meer werk: ieder schoolbestuur moet zelf beleid opstellen en invoeren op al zijn scholen. Dat komt uiteindelijk terecht bij de mensen in de klas. Duidelijkere regels in plaats van voorschrijven van beleid kunnen dat voorkomen.

² Kamerstuk 35050 nr. 64 “Herziening regels rondom het stichten, instandhouden en opheffen van scholen”

Voorbeeld: de verzuimwet

In de onlangs aangenomen Wet Terugdringen Schoolverzuim staat dat iedere school een eigen verzuimbeleid moet hebben en al het verzuim moet registreren. Het gevolg: duizenden scholen schrijven ieder hun eigen beleid en stellen eigen interne regels en werkprocessen op. Elke afwezigheid moet worden geregistreerd en ingedeeld als geoorloofd of ongeoorloofd, ook bij ziekte. Dat werk komt terecht bij leraren en administratie.

Tegelijk doet de wet niets aan de reden waarom kinderen thuiszitten. Een kind zit niet thuis omdat het verzuim slecht wordt geregistreerd. Het zit thuis omdat er vaak geen passend onderwijs of de juiste ondersteuning voor dat kind is. Beter registreren lost dat niet op. Scholen steken veel tijd in papierwerk, maar een kind krijgt daar geen plek op school door.

Waar een norm open is geformuleerd en niet is uitgewerkt, gaan scholen er zelf mee aan de slag. Zij kiezen vaak de ruimste uitleg, leggen meer vast dan nodig en organiseren meer dan gevraagd, omdat niemand hun heeft verteld wat wél volstaat. De markt speelt hier enthousiast op in met allerlei instrumenten, die vervolgens door de leraar moeten worden gebruikt. Dat kost heel veel geld en tijd die niet naar leerlingen gaat, en het levert geen betere school op. Kijk dus bij regeldruk niet alleen naar het schrappen van regels, maar naar het veel concreter vastleggen van voorschriften en verwachtingen zodat niet elke school zelf het wiel moet uitvinden.

5. Toezicht: elke school minimaal eens in de vier jaar onder de loep

Ouders kunnen de kwaliteit van een school niet zelf beoordelen. Daarvoor hebben zij de inspectie nodig. Het inspectiebezoek is voor hen de enige onafhankelijke blik op de school van hun kind, en het enige objectieve oordeel dat zij bij een schoolkeuze kunnen raadplegen. Hoe langer de inspectie niet op school is geweest, hoe ouder de informatie waarop ouders moeten afgaan.

In de brief van 18 december 2025 kiest het kabinet ervoor dat ongeveer driekwart van de scholen minimaal eens in de zes jaar wordt bezocht, en dat geen school langer dan acht jaar onbezocht blijft. Dat is nog steeds te lang: acht jaar is precies de lengte van de basisschool. Een kind kan dus van groep 1 tot en met groep 8 op een school zitten zonder dat de inspectie er één keer is geweest. En ouders die een school zoeken voor hun kind van vier, moeten het soms doen met een oordeel van voor de geboorte van hun kind. Ouders moeten op een redelijke frequentie van inspectiebezoeken kunnen rekenen. Elke school zou daarom minimaal eens in de vier jaar door de inspectie bezocht moeten worden.

Met vriendelijke groeten,

Lobke Vlaming
Directeur-bestuurder, Ouders & Onderwijs

